

Natuur.oriolus

bpost
PB-PP
BELGIE(N) - BELGIQUE

Retouradres: Natuurpunt,
Coxiestraat 11, 2800 Mechelen

VLAAMS DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT VOOR ORNITHOLOGIE | SEPTEMBER 2021 | JG 87 | NR 3
NATUURPUNT | COXIESTRAAT 11 | B-2800 MECHELEN

natuurpunt
Studie

EuroBirdPortal

85

Steenuil Vlaanderen
2000-2020

90

Broedgeval Hop

98

Succesvol broedgeval van Hop in Noord-Limburg

Patrick Schuurmans

Hop *Upupa epops* juveniel. 11/07/2021. Pelt (L) (Foto: Roger Follon)

De Hop *Upupa epops* is met zijn bonte verschijning in een licht rozebruin kleed, zwart-wit gestreepte, breed afgeronde vleugels en zwarte staart met duidelijke witte band en prachtkuif een onmiskenbare vogel die, zo zou je denken, meteen moet opvallen. Niets is minder waar: het merendeel van de tijd zoeken Hoppen op de grond naar voedsel en zijn ze verrassend goed gecamoufleerd in het landschap. Het zijn vooral de vlinderachtige vlucht, nogal wankel fladderend in een licht golvend en onregelmatig ritme, en de typische 'oepoepoe'-roep die de aanwezigheid van de soort verraden.

Hoppen worden in Vlaanderen jaarlijks en recent in toenemende mate waargenomen, maar het gebeurt slechts zelden dat de soort ergens langdurig ter plaatse blijft of tot broeden komt. Dat er in 2021 een succesvol broedgeval plaatsvond in het Hageven te Lommel vlak bij de grens met Pelt – het eerste in Limburg in meer dan 40 jaar – kan dan ook als een bijzondere gebeurtenis beschouwd worden. In deze bijdrage gaan we er graag wat dieper op in.

Grensoverschrijdende natuur: Hageven (B) – De Plateaux (NI)

Dat het koppel Hoppen voor het Hageven in Noord-Limburg koos is wellicht geen toeval. Dit gebied vormt immers samen met De Plateaux in Nederland een topnatuurgebied van bijna 600 ha dat

gekend is voor zijn unieke fauna en flora. Op de overgang van droge zandgronden naar het Dommeldal kan je er nog een uiterst gevarieerd landschap vinden met vijvers en daaraan gelegen riet en gali-gaanmoerassen. Naast de vele vennen, met zowel natte als droge heide en heischraal grasland, is er nog een relict aan duinlandschap en worden via het Kempisch kanaal de vloeiveiden (waaronder de 'Pelter Heggen') met kalkrijk water uit de Maas bevoeid. Het mag dan ook niet verbazen dat juist deze bijzondere tegenstelling, een mix van zuur (heide en vennen en bos) en kalk, voor een opmerkelijke diversiteit zorgt.

Reeds sinds 1995 gebeurt het beheer in het gebied via een constructieve samenwerking tussen Natuurpunt en het Nederlandse Natuurmonumenten. Naast het gezamenlijk beheer met een kudde Galloway's proberen we onze visies aangaande natuurontwikkeling en herstel zo goed mogelijk op elkaar af te stemmen om het gebied de beste kansen te bieden. Net deze grensoverschrijdende samenwerking heeft er in 2006 toe geleid dat we via het LIFE-programma Europese steun konden bekomen. Het LIFE-project Dommeldal, afgerond in 2011 en tevens bekroond met een Europese Award, gaf een enorme 'boost' aan het gebied met heel wat gewenste en positieve ontwikkelingen aangaande de vooropgestelde doelen. Toch blijft het toekomstig beheer gezien de klimatologische ver-

anderingen een enorme uitdaging en zal verdere afstemming en bijsturing een blijvende opgave zijn. Daarnaast vergt ook het toegenomen aantal bezoekers zoals tijdens de corona-pandemie, met vaak ook recreanten die zich minder bewust zijn van de kwetsbare natuurwaarden, de nodige aandacht op het vlak van educatie en verantwoorde openstelling van het gebied, rekening houdend met de draagkracht.

Balts en broeden

Al waren er de laatste jaren wel vaker waarnemingen van rond- of doortrekkende Hoppen in Noord-Limburg, van enige balts of broed-indicatief gedrag was tot voor 2021 nooit echt sprake. Op 17 mei 2021 werd in Het Hageven eerder bij toeval een foeragerend exemplaar gezien, op zich niet ongewoon. Op de Plateaux-vennen aan Nederlandse zijde was er op 9 mei zelfs al een waarneming geweest van twee adulte vogels. In dezelfde periode werd niet zo heel ver uit de buurt in Hamont-Achel (regio Witteberg-Buitenheide) een exemplaar gezien (losse mededeling) en nabij de Achelse Kluis ook een exemplaar gehoord. Daarnaast waren er ook waarnemingen van Hoppen in Overpelt en in Helchteren. Die laatste werd later door een Havik *Accipiter gentilis* gepredeerd.

De dagen na de eerste waarneming in het Hageven werd meermaals een Hop gehoord of gezien, zowel op de heide in het natuurgebied als aan de overkant van de Dommel en af en toe zelfs in het aanpalende landbouwgebied. Dit deed al een belletje rinkelen of het dan mogelijk toch niet om eenzelfde pleisterend exemplaar zou gaan. Misschien was deze vogel wel op zoek naar een partner want er werd opvallend veel geroepen. Het was ook meteen duidelijk dat er een groot voedselterritorium bestreken werd en dat het waarschijnlijk niet zo eenvoudig zou zijn om de vogel te kunnen opvolgen.

Tegen eind mei bleek het roepen zich steeds meer te concentreren op een specifieke locatie aan de rand van de heide. Op 4 juni bleek tot onze vreugde dat het wel degelijk om twee exemplaren ging die in de vlucht zelfs met typische contactroepjes voortdurend met elkaar communiceerden. Een paar in potentieel broedbiotoop dus! En meteen groeide stilletjes de hoop op een broedgeval, te meer omdat intussen al vastgesteld kon worden dat het vrijwel zeker niet om ontsnapte kweekvogels ging wegens het ontbreken van pootringen, waar dit bij andere waarnemingen in Vlaanderen en Nederland nogal eens het geval blijkt te zijn. En ja hoor, op 7 juni tijdens een avondwandeling van het bestuur van Natuurpunt Pelt, konden we met zijn allen het baltsende paar bewonderen. Herhaalde vlinderachtig ogende baltsvluchtjes over de heide voedden de hoop dat dit wel eens zou kunnen gaan lukken.

Uit voorzorg om de rust te bewaren werd dan ook niet veel later gevraagd om alle waarnemingen op waarnemingen.be onder embargo te plaatsten om het broedpaar alle kansen te gunnen. De nestholte bevond zich immers verrassend dicht bij een drukke wandelroute. Het ging om een oud spechtenhol hoog in een oude eik. We wilden dan ook vermijden dat dit bekend zou worden en al te veel kijklustigen het broedsel zouden verstoren.

Jongen

Op de heide en in het heischraal grasland vond het broedpaar een rijk gedekte tafel om voor de hongerige jongen voldoende voedsel aan te brengen, waaronder talloze Veldkrekels, sprinkhanen en de vele mestkevers die er dankzij de kudde Galloway's volop aanwezig waren. Dat er dit jaar op de heide opmerkelijk meer krekels zongen dan in andere jaren (vermoedelijk gevolg van beheer gecombineerd met de voorbije drie warmere droge zomers) zal mogelijk ook een gunstige rol gespeeld hebben in de vestiging van het broedpaar in het gebied. Of er ook nog Veenmollen, de geliefkoosde hap van de

▶ Hop *Upupa epops* adult voedert juveniel. 13/07/2021 Lommel (L) (Foto: Hans Blox)

Hop, op het menu stonden kon niet worden vastgesteld. Bij gebrek aan recent onderzoek weten we niet of deze nog in het gebied voorkomen. Voor enkele gedocumenteerde waarnemingen moeten we al teruggaan tot 2014.

Het werd uiteindelijk een succesvol broedsel waarbij minstens drie jongen werden grootgebracht. Op 11 juli zag Roger Follon bij toeval het eerste jong uitvliegen. Doordat het een tijdje op de wandelweg bleef zitten vooraleer zich in de bramen te verschuilen, kon hij er enkele foto's van maken. Die dag vloog ook een tweede jong uit, een derde bleef nog twee dagen in de nestholte. Zo slaagde Hans Blox er in om nog enkele mooie foto's te maken wanneer de oudervogels het bedelende jong kwamen voeden.

Na het uitvliegen van de jongen werd het toch nog flink spannend en werd gevreesd dat het extreme noodweer van midden juli (o.a. 14 en 15 juli) met buitensporige neerslaghoeveelheden alsnog zijn tol zou eisen. Jonge vogels zijn de eerste dagen na het uitvliegen immers nog uiterst kwetsbaar en de vrees bestond dat ze verregend en onderkoeld het leven zouden laten. Maar al snel konden we vaststellen dat minstens twee jongen de erbarmelijke weersomstandigheden overleefd hadden. Op 16 juli werden bijv. nog twee juvenielen gezien met de oudervogels in de buurt. Of

dit ook het geval was voor het derde jong kon niet met zekerheid bevestigd worden. Gezien het feit dat zowel de adulten als de jongen zich snel verspreid hebben over het ruime territorium is er echter een reële kans dat ook dit jong succesvol is uitgevlogen maar gewoon gemist werd. Na verloop van tijd werd het steeds moeilijker om de foeragerende Hoppen te vinden, maar er waren zeker nog tot na midden augustus meerdere gedocumenteerde waarnemingen in de omgeving.

Toekomst?

De Hop was in de eerste decennia van de 20ste eeuw een (zeer) schaarse broedvogel in Vlaanderen maar kende nadien een geleidelijke toename tot 60 à 80 paren in de jaren 1950 (Herroelen 1989). Ook in Limburg kwamen toen op tal van plaatsen Hoppen tot broeden (Gabriëls 1985). Na 1960 ging het echter overal in Vlaanderen weer snel bergafwaarts met de soort. Het laatste broedgeval in Limburg vond plaats in 1971, met daarna éénmalig nog een broedgeval in Peer in 1980. Voor Neerpelt dateert het laatste succesvolle broedgeval zelfs al van 1963, en dit in de toenmalige tuin van Dr. Vinken gelegen tegenover het station, een plek waar destijds en in de buurt van de Dommel nog redelijke aantallen Veenmollen voorkwamen, een geliefkoosd voedsel voor de Hop.

De soort hield nog het langst stand aan de Vlaamse Westkust maar na 1981 leek het doek definitief gevallen voor deze broedvogel in Vlaanderen. Als oorzaken van de achteruitgang werden klimaatverandering (koudere en nattere zomers), het gebruik van pesticiden in de landbouw en het verdwijnen van geschikte biotopen en nestgelegenheid vermeld (Herroelen 1989).

De laatste jaren lijkt de Hop het weer iets beter te doen en is er een toenemend aantal waarnemingen van doortrekkers of kortstondige pleistersaars. In 2017 volgde een broedgeval te Weelde (A) (Verdonck & Driessens 2018) en in 2021 dus ook in Lommel. Een gelijkaardige trend wordt vastgesteld bij onze zuider- en noorderburen, met eveneens enkele recente broedgevallen na een lange periode van

afwezigheid. In Wallonië worden de laatste jaren met een zekere regelmaat roepende vogels gemeld in potentiële broedgebieden in de Condroz, Famenne en Gaume (med. J.-Y. Paquet). In 2020 broedde een paar succesvol in Romedenne (Colinet 2021). Ook in Nederland was er een geslaagd broedgeval in 2020, meer bepaald in de Amsterdamse Waterleidingduinen (van der Spek et al. 2020), het tweede van deze eeuw na een eerder geval in 2012 in Limburg (Kikkert 2013).

De Lage Landen bevinden zich aan de noordgrens van het Europese broedareaal, waarvan het zwaartepunt zich situeert in de drogere en warme streken van Zuid-, Centraal en Oost-Europa. Uit de resultaten van de nieuwe Europese broedvogelatlas EBBA2 blijkt tevens dat de soort haar verspreidingsgebied lichtjes in noordelijke richting aan het uitbreiden is, een trend die wellicht past in de huidige klimaatopwarming (Barbaro 2020). De recente broedgevallen in België en Nederland passen in dit patroon, maar evenzeer deden zich aan de noordrand van het areaal lokaal sterke afnames voor als gevolg van veranderingen in landgebruik en biotoopverlies. Of deze thermofiele soort zich in de nabije toekomst opnieuw als een meer regelmatige en eventueel vaste broedvogel in Vlaanderen zal vestigen, zal daarom in belangrijke mate ook bepaald worden door het al dan niet beschikbaar zijn van voldoende kwaliteitsvol broedhabitat. Biotoopverlies is tenslotte een belangrijke factor geweest in het verdwijnen van broedende Hoppen uit ons land in de tweede helft van de vorige eeuw. Recente broedgevallen zoals in het Hageven stemmen echter enigszins hoopvol en tonen aan dat grote en goed beheerde natuurgebieden minstens een steuntje in de rug kunnen bieden bij een eventuele comeback van deze soort in Vlaanderen.

Dankwoord

Tot slot zonder namen te noemen een woord van dank aan zowel de professionele beheerders van Natuurpunt en Natuurmonumenten als de vele vrijwilligers die zich stevast inzetten om het grensover-

▶ Hop *Upupa epops* uitgevlogen juveniel. 13/07/2021. Pelt (L) (Foto: Hans Blox)

schrijdend natuurgebied de best mogelijke kansen te bieden en het de vele bezoekers mogelijk maakt om daar van te genieten. Tevens een welgemeende dank aan de beide vermelde fotografen voor het ter beschikking stellen van fotomateriaal en dat ze ter bescherming van de pas uitgevlogen jongen welwillend wilden wachten met verdere bekendmaking tot de latere publicatie als primier in Natuurbericht.be. Gerald Driessens, Koen Leysen en Koen Devos dank voor de ondersteuning in de verdere inhoudelijke uitwerking van dit artikel.

Patrick Schuurmans (Natuurstudiewerkgroep Pelt);
patrick.schuurmans@telenet.be

Referenties

- Barbaro L. 2020. Common Hoopoe *Upupa epops*. In Keller V, Herrando S, Voříšek P, Franch M, Kipson M, Milanese P, Martí D, Anton M, Klvaňová A, Kalyakin MV, Bauer HG & Foppen R. *European Breeding Bird Atlas 2: Distribution, Abundance and Change*. European Bird Census Council & Lynx Edicions, Barcelona.
- Colinet O. 2021. La huppe a bel et bien niché en Entre-Sambre-et-Meuse! *Clin D'Oeil* No 25.
- Gabriëls J. 1985. *Atlas van de broedvogels in Limburg*. Belgische Natuur- en Vogelreservaten i.s.m. Lisec. Bokrijk-Genk.
- Herroelen P. 1989. Hop *Upupa epops*. In: Vlavoic, Vogels in Vlaanderen, pp 260-261. IMP, Bornem.
- Kikkert JE. 2013. Geslaagd broedgeval van de Hop op De Hamert in 2012. *Limburgse Vogels* 23: 73-77
- van der Spek V, Buckx H, Groenendijk D, de Nobel P & van Spanje T. 2020. *Hop broedt succesvol in Amsterdams Waterleidingduinen*. Sovon-website <https://www.sovon.nl/node/9795>.
- Verdonck D & Driessens G. 2018. Geslaagd broedgeval van Hop bij Weelde (A) in 2017. *Natuur.oriolus* 84 (1):21-23.

Samenvatting - Summary - Résumé

Hoppen worden in Vlaanderen jaarlijks en recent in toenemende mate waargenomen, maar het gebeurt slechts zelden dat de soort ergens langdurig ter plaatse blijft of tot broeden komt. De laatste jaren lijkt de Hop het weer iets beter te doen en is er een toenemend aantal waarnemingen van doortrekkers of kortstondige pleisteraars. In 2017 volgde een broedgeval te Weelde (A) en in 2021 dus ook te Lommel in het Noord-Limburgse natuurgebied Hageven-De Plateaux waar er met succes 3 jongen uitvlogen.

Successful breeding of Common Hoopoe in North Limburg

Common Hoopoe Upupa epops is observed annually and recently in increasing numbers in Flanders, but it is rare for the species to stay for long periods or to breed. In recent years, the Common Hoopoe seems to be doing a bit better and there is an increasing number of observations of migrants or short-term staying birds. In 2017 breeding was observed in Weelde (A) and then in 2021 in Lommel in the Hageven-De Plateaux nature reserve in northern Limburg, where three young successfully fledged.

Cas de nidification réussie de Huppe fasciée dans le nord du Limbourg

Depuis peu la Huppe fasciée Upupa epops s'observe chaque année en Flandre et de plus ces observations sont de plus en plus nombreuses. Cependant, il arrive rarement que l'espèce reste en place longtemps ou se reproduise. Ces dernières années, la Huppe fasciée semble se porter un peu mieux et il y a eu de plus en plus d'observations de migrants ou d'oiseaux qui s'attardent temporairement. En 2017, un cas de reproduction a eu lieu à Weelde (A) et en 2021 également à Lommel dans la réserve naturelle Hageven-De-Plateaux dans le nord du Limbourg, où 3 jeunes se sont envolés avec succès.

SWAROVSKI NL PURE
Ø32 BURNT ORANGE

AANBEVOLEN DOOR DE VERREKIJERSPECIALIST
natuurkijkers.be

**NL PURE 8 EN 10 X 32
IN BURNT ORANGE OF GROEN**

Gegarandeerd ontspannen kijkervaring dankzij:

- Compact ontwerp
- Perfecte handligging
- Volledig vervormingsvrij beeldveld
- Optionele voorhoofdsteun

Natuurpunt leden krijgen bovenop de concurrentiële nettoprijzen een waardebon voor een aankoop bij de Natuurpunt webshop.

Bestel online in onze webshop
www.natuurkijkers.be
Gratis bezorging

SWAROVSKI OPTIK

Natuurkijkers.be is een erkend Natuurpunt partner
Nederstraat 25 - 9700 Oudenaarde - T 055 61 33 13 - info@natuurkijkers.be - www.natuurkijkers.be